

GEOGRAFIE V REGIONÁLNÍM A ÚZEMNÍM PLÁNOVÁNÍ

K úloze geografů v regionálním a územním plánování je možno přistupovat z různých úhlů pohledů. První z nich je ryze teoretický, druhý je ryze praktický, téměř pragmatický. Jako "geograf" pracující v organizaci, kde aplikace geografických poznatků v prostorovém plánování je denní praxí, denním chlebem, jsem nucen ve své práci a v práci celého ústavu - společnosti přistupovat k otázce vztahu a úlohy geografa v regionálním a územním plánování z obou zmíněných pozic. To mně dovoluje uvést několik poznatků z takového prolínání teorie a praxe v denním životě.

Regionální a územní plánování, někdy také souhrnně nazývané jako "prostorové plánování" je starou disciplínou, která vznikla dávno před zavedením pojmu "plánování" do ekonomické, ale jakékoli společenskovední disciplíny. Byla rozvinuta zejména v 19. století v souvislosti s nástupem rozvinutého kapitalismu a začátkem zostřených střetů mezi zájmy silné veřejné ruky a stále sílící ochrany osobnosti, jedince jako takového.

Předmětem územního plánování je, zjednodušeně řečeno, metoda optimálního a racionálního využití faktorů a možností rozvoje konkrétního území při respektování jeho trvale udržitelného vývoje. V případě regionálního plánování se navíc zdůrazňuje efektivnost sociálně ekonomického rozvoje s cílem tlumení (překovávání) výrazných disparit.

Jako příklad uvedu problematiku pozemků a území.

Pozemky jako předmět veřejného i soukromého zájmu byly a jsou od nepaměti předmětem zápisů nejružnějšího druhu do zvláštních seznamů, nazývaných obecně "pozemkové knihy", katastrální registry, evidence nemovitostí ap. Tyto registry, knihy, evidence měly a mají význam učinit jasnými právní vztahy mezi konkrétní půdou a konkrétním vlastníkem, majitelem, držitelem, správcem, uživatelem, věřitelem nebo dalším subjektem, majícím nějaký vztah k zapsané nemovitosti. Tato funkce registrů trvá a má velký význam pro fungování reálné společnosti. Jako exkurs v této souvislosti uvádím, že po druhé světové válce, ale zejména v 60. letech - po vzniku nových států z dřívějších kolonií - v souvislosti s novou legislativou těchto nových zemí, byly otázky pozemkových katastrálních knih považovány za kardinální pro vznik nových právních řádů, zajištění individuálních práv

a jistot a vstup nových zemí do společenství existujících států, zajišťujících mezinárodně právní rovnost a jednotu v oblasti územních zájmů veřejných orgánů i jednotlivých občanů státu. Otázka prokazatelnosti práva, ev. nároku na konkrétní realitu je od té doby v těchto nových zemích předmětem zájmu a jednání i na mezinárodní úrovni, a to především v souvislosti s problémem bydlení ve světovém měřítku. Ukazuje se totiž, že budovat potřebné statisíce, ba milióny bytů nebo aspoň "přiměřených přístřeší" podle terminologie "Světové strategie bydlení do roku 2000" není možné ani pro stát, ani pro obec nebo město, ale ovšem ani pro jedince bez právní jistoty o vztahu investora bytové výstavby k pozemku. Neexistence právní úpravy, ale v našich poměrech i rozpad bezpečnosti pozemkových knih, jichž jsme sami svědky po roce 1989 v důsledku více než 40leté absence bezpečných pozemkových zápisů u nás, ukazuje na stálou aktuálnost této otázky.

Už jen z toho, co jsem uvedl a co je jen malou výsečí, z rozsáhlé problematiky evidence území, vyplývá, že úloha geografů má pro územní a regionální plánování značný právní význam, což je primární poznatek. A že z toho vyplývají i další povinnosti, snad i práva (zásah do chodu věcí veřejných), je poznatek druhý, neméně významný.

Tím se už dostávám k druhému přístupu: k úloze geografů v územním a regionálním plánování, k denní praxi. Bez územně plánovacích podkladů není možné žádné územní a regionální plánování. I v našich zemích má toto plánování starou historii, i když ani u nás se tak dříve nenazývalo. Všechny normy, ať zákony či vládní usnesení, ať jiné legislativní úpravy, týkající se územního či městského plánování či stavby měst na jakékoli úrovni řízení, respektují funkci geografa, jeho práci a jeho stanoviska. Lze bez přehánění říci, že úloha geografů se po roce 1989 u nás zvýšila, což je potěšitelné a přitom zavazující. Jejich práce nepodléhá direktivám shora, má svou autonomní povahu. Geografové mohou příznivě ovlivňovat územní rozhodnutí, mohou pracovat "tvůřivě", mohou sehrát důležitou úlohu v procesu sladování ekonomických a ekologických požadavků, při hledání optimálních cest. Jejich pozice se přitom zvyšuje při řešení střetových situací, tolik typických pro současné území i regionální plánování.

Promítáme-li své národní zkušenosti

z fungování územního a regionálního plánování v České republice a v ostatních zemích, můžeme bez přehánění konstatovat, že i v době socialistického státu a direktivního řízení naše koncepce územního a regionálního plánování byla na mezinárodně vysoké úrovni, o čemž svědčila i naše účast na řadě zahraničních akcí. Tuto úroveň si naše plánování zachovalo. Je to zároveň i dobrý předpoklad pro naše postupné začleňování do celoevropských orgánů a organizací, zejména v rámci Evropské unie. Naše územně plánovací orgány jsou již dnes členy řady celoevropských územně plánovacích organizací a nehrají zde žádnou podřadnou úlohu. Stýkáme se - geografové různého zaměření, demografové, sociologové - s partnery členských zemí EU při řešení problémů vznikajících na dnešních zevních hranicích EU, tj. zatím i s naší republikou, při řešení budoucích problémů, kdy i my budeme dočasně "zevní hranicí EU", ale také při řešení vnitrostátních otázek, navazujících na problémy ostatní Evropy, jako jsou železniční koridory, a další dopravní infrastruktura, rozvoj příhraničních oblastí, měst a sídel venkovského charakteru ap. Zde mají geografové svou nezastupitelnou úlohu. Jsou to často právě geografové, kteří vystupují s představou či náměty na řešení předkládaných územních problémů. Teprve po nich nastupují odborníci dalších vědních oborů řešících danou problematiku. Tato slova z mé strany nejsou účelovou pochvalou geografické vědy a profese. Jsou pouze konstatováním, které mohu zodpovědně vyslovit jako představitel organizace, jejíž hlavní náplní je územní a regionální plánování a jeho role v celé národní ekonomice. A jsem velice rád, že geografové - absolventi vysokých škol z různých míst České republiky se vypracovali na vedoucí místa jako řešitelé či hlavní projektanti nejen specializovaných, ale i komplexně pojatých úkolů. Narušili tak, v pozitivním vyjádření, doménu, jež se týkala jiných profesí. Tím jsme se také dosti přiblížili osvědčené praxi vyspělých zemí. To je třeba chápat jako velký závazek, z něhož plyne potřeba dalšího prohlubování znalostí jak teoretických, tak i praktických. Na závěr mi dovoluť uvést určité memento, jež se týká výzkumné sféry. Se situací nemůžeme být spokojeni. Mnohé se zlepšilo: máme nesrovnatelně bohatší přístup k zahraniční literatuře, mnoho geografů získalo cenné poznatky a

zkušenosti formou stáží, můžeme demokraticky diskutovat a prezentovat rozdílné názory ap. Chybí však systematický geografický výzkum. Rozsah výzkumných úkolů je de-

terminován stále se snižujícími finančními zdroji, uvolňovanými na konkrétní výzkumné práce. Tato situace je nedobrá. To je určitá výzva pro příslušné rozhodovací insti-

tuce, aby docenily úlohu geografie, jako vědního oboru, bez kterého se nelze obejít.

Alois Andrlé